UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ŞCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI

CONSORȚIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM),
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți (USARB),
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul (USC)

Cu titlu de manuscris:
CZU: 271.2-726.3(498=1.478)”19”(043.2)

BUȚCU MARIA

PREOȚI BASARABENI ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

Specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade)

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:

GUMENÂI Ion, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.

Membrii Comisiei de îndrumare:

Anatol PETRENCU, doctor habilitat în istorie, profesor universitar.

Ion XENOFONTOV, dr., conf. univ.

Cristina PREUTU, dr., conf. univ.

Componența Comisiei de doctorat:

Președinte – Acad. Valeriu PASAT, Dr. Hab., Prof., Institutul de Istorie, USM.

Conducător de doctorat – Ion GUMENÂI, Dr. Hab., Conf. Univ., USM.

Referent 1 – Ion ȘIȘCANU, Dr. Hab., Prof. Univ., Institutul de Istorie, USM.

Referent 2 – Cristina PREUTU, Dr., Conf. Univ., Universitatea „Al. I. Cuza", Iași, România.

Referent 3 – Ludmila TIHONOV, Dr., Conf. Univ., Liceul Peresecina.

Membru – Liliana ROTARU, Dr., Conf. Univ., Facultatea de Istorie și Filosofie, USM.

Membru – Nicolae FUȘTEI, Dr. cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, USM.

Secretar științific – Diana DEMENTIEVA, doctor în filologie, Universitatea de Stat din Moldova.

Susținerea tezei va avea loc la data de 24 ianuarie 2025, ora 14:00, în ședința publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, în auditoriul 530, Aula „Gh. Brătianu", blocul central al USM.

Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC.

Rezumatul a fost expediat la 19 decembrie 2024.

Autor
Bușcu Maria

Conducător de doctorat
Gumenâi Ion, dr. hab., conf. univ.

Președinte al Comisiei de doctorat
Acad. Pasat Valeriu, dr. hab., prof. univ.

© Bușcu Maria, 2024

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII 2
CONȚINUTUL TEZEI 7
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI 21
BIBLIOGRAFIE 25
ADNOTARE 30
ADNOTATION 31
АННОТАЦИЯ 32

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Subiectul acestei lucrări ***Preoți basarabeni în România comunistă,*** vizează două registre tematice complementare, unul din perspectiva istoriei mari și celălalt, din perspectiva istoriei mici. Vorbim pe de o parte, de destinul Basarabiei după 1940, văzut prin prisma destinelor preoților refugiați și pe de altă parte, de politica religioasă în România comunistă și felul în care aceasta a influențat destinul preoțimii, în general, și a preoților basarabeni refugiați, în mod special.

Pentru a aduce o clarificare necesară titlului propus pentru acest subiect, punctăm faptul că au existat două perioade de refugiu ale preoților basarabeni în România – una în 1940 și alta în 1944 – ambele situații fiind determinate de politica religioasă a regimului bolșevic care se instaura în teritoriul Basarabiei, imediat după intrarea Armatei Roșii. Am considerat necesară analiza contextului plecării lor, văzută prin prisma evenimentelor trăite la nivel individual, precum și exemplificarea presiunii asupra Bisericii ca instituție. În același timp, ne-am propus să urmărim și a doua dimensiune a fenomenului și anume viața și destinul acestor oameni în România de după instaurarea regimului comunist. În acest mod am putut identifica diversele atitudini, reacții și istorii ale unor preoți, care s-au conturat în tot atâtea forme de rezistență individuală activă sau pasivă. Deși nu ne-am propus atribuirea unei etichete de rezistență generalizată, nu putem ignora excepționalitatea unor destine care au reușit să depășească dificultățile epocii și să-și ducă mesajul spiritual mai departe. De aceea, pentru exemplificarea unor asemenea cazuri am ales să prezentăm studiile de caz din capitolul al V-lea. Pe de altă parte, subiectul este interesant de urmărit și la nivelul interacțiunii istoriei instituționale cu istoria personală, ceea ce oferă consistență și validare subiectului abordat.

De asemenea, pentru a înțelege specificul acestei situații, trebuie reamintit rolul pe care Biserica l-a avut în istorie, precum și ponderea preotului în comunitățile umane. Comunismul a schimbat radical relația Stat-Biserică, acționând prin toate mijloacele la diminuarea influenței și a importanței religiei în societate, implicit și la desființarea tagmei preoțești. Pentru a supraviețui, Biserica trebuia să meargă la un compromis: colaborarea cu puterea. De aici și actualitatea temei, care este una mai puțin cercetată și este în măsură să elucideze o pagină importantă din istoria recentă a românilor. Considerăm că prin abordarea acesteia am adus o contribuție la cunoașterea unui proces istoric reflectat de primul și cel de-al doilea refugiu al basarabenilor și bucovinenilor în România, precum și la situația Basarabiei în timpul ocupației sovietice din 1940-1941, 1944-1989. Studierea subiectului ne-a permis, totodată, reconstituirea unor destine personale, pentru care refugiul în România a fost întărit de speranța că lucrurile în țară vor merge mai bine. Ce a urmat a putut fi reconstituit abia acum, când s-au deschis arhivele.

Considerăm că studierea politicii promovate de partidul comunist în domeniul cultelor în RSSM este actuală şi binevenită din perspectiva cunoaşterii adevărului istoric, a abuzurilor comise de bolşevici în toate domeniile, inclusiv în relaţia Biserică-Stat. Ceea ce a determinat concesiile regimului comunist, ateu prin definiţie, a fost influenţa şi rolul pe care îl avea Biserica şi preotul în cotidian, iar o Biserică supusă şi docilă aducea mai multe avantaje regimului, decât una distrusă sau lichidată în general. Instituţia Bisericii nu putea să rămână neutră de ceea ce se întâmpla atât în plan social, cultural, spiritual, cât şi politic, motiv pentru care s-a preferat perpetuarea în timp a coabitării celor două instituţii Biserică-Stat, care s-a manifestat în diferite forme de la o etapă sau alta, în funcţie de complexitatea şi realităţile epocii.

Încadrarea temei în preocupările istoriografice internaţionale, naţionale şi zonale. Preocuparea istoriografiei pentru problema raporturilor Biserică-Stat se explică prin importanţa particulară pe care aceste raporturi o capătă din perspectiva proiectului social, economic şi politic comunist. Fără îndoială există diferenţe majore, de la stat la stat, şi de la Biserică la Biserică, în ceea ce priveşte modul de structurare al acestor raporturi. Strategiile politice au fost diferit alese de regimurile sovietice în fiecare dintre statele lagărului socialist.

Identificarea unor particularităţi ale acestor raporturi între Biserica Ortodoxă şi stat pe parcursul timpului, prilejuieşte ocazia elaborării unor studii distincte pe subiecte mai puţin cunoscute în istoriografie, precum este tema propusă de noi, respectiv exodul din 1940 şi 1944 al preoţilor basarabeni în România, evenimente care au fost provocate, la rândul lor de o situaţie social-politică în care cele două instituţii reprezentantive se excludeau ideologic în Basarabia, sau erau într-o negociere permanentă în România.

Refugiul preoţilor basarabeni în România comunistă nu a fost tratat până acum metodologic, motiv pentru care ne-am concentrat atenţia asupra acestui subiect şi a tuturor surselor accesibile care ar fi putut să-l elucideze mai bine. Plasarea în circuitul ştiinţific a surselor prezentate şi abordate în studiul nostru şi a rezultatelor noi ale cercetării completează atât cunoaşterea ştiinţifică, cât şi înţelegerea unor aspecte care au definit într-un fel sau altul natura relaţiilor dintre două cele mai reprezentative instituţii: Statul şi Biserica. Interesul manifestat pentru problema preoţilor basarabeni refugiaţi în România, condiţiile care au determinat exodul din 1940, şi cel din 1944, modul în care s-au încadrat aceştia în România aflată în proces de sovietizare, persecuţiile la care au fost supuşi, fie de către NKVD în contextul politicii de „repatriere” pe de o parte, urmată de controlul şi filajul Securităţii pe de altă parte, au motivat alegerea subiectului.

Scopul şi obiectivele cercetării. Scopul propus în teză a fost cel de a analiza dimensiunea unui fenomen social generat de intruziunea ideologiei bolşevice pe terito-

riul Basarabiei care a făcut victime în rândul clerului ortodox și a determinat refugiul său în Romania în 1940 și 1944 și de a urmări evoluția acestui fenomen în România de după 1948, în dimensiunea sa generală, dar și particularitățile unor destine pe care am ales să le aprofundăm în studiile de caz.

Având în vedere actualitatea și complexitatea subiectului, dar mai ales modul în care tema a fost tratată în literatura istorică, ne-am propus următoarele obiective principale: analiza și înțelegerea fenomenului celor două refugii (1940, 1944) ale preoților basarabeni pe teritoriul României; analiza efectului noilor politici religioase din România comunistă asupra clerului ortodox, precum represiunea și violența asupra preoților, nașterea fenomenului rezistenței și atitudinea de compromis și negociere din partea instituției sau a unor membri ai Bisericii; exemplificarea și aprofundarea unor studii de caz, privind destinul unor membri ai Bisericii Ortodoxe basarabene în România, după 1948.

Urmărind obiectivele propuse, am considerat important să analizăm modalitatea în care preoții basarabeni s-au refugiat în România și s-au adaptat condițiilor și realităților social politice impuse. Numărul preoților refugiați, în cele două exoduri, este dificil de stabilit cu exactitate, deoarece sursele disponibile oferă date și statistici variate. Cele expuse în teză prezintă estimări aproximative, reflectând dificultatea înregistrării și monitorizării fluxului de refugiați în 1940, respectiv, în 1944. Cifrele rămân orientative, fără a exista o statistică unanim acceptată pentru numărul preoților refugiați. Cu toate acestea, în baza surselor analizate, observăm că refugiul preoților basarabeni în anul 1944 a avut o amploare mai mare, prin comparație cu anul 1940.

Politica religioasă a regimului comunist și rolul pe care l-au avut organele de Securitate în menținerea acestuia reprezintă un alt capitol important al acestui studiu. Persecuțiile și represiunile în rândurile preoților au fost forme extreme de luptă împotriva religiei, însă au existat și forme de compromis, negociere, opoziție și rezistență. Se știe că Securitatea a urmărit clerul și a pus sub presiune Biserica, în general folosind toate mijloacele disponibile, inclusiv agentură, filaj și tehnică operativă. Acest lucru arată că Biserica era considerată un pericol de către puterea comunistă și aparatul represiv al Securității, motiv pentru care trebuia să fie controlată în mod constant. Toți ierarhii erau urmăriți, iar notele informative probează cu prisosință acest lucru.

Ipoteza de cercetare. Ipoteza noastră de lucru a pornit de la impactul ideologiei bolșevice pe teritoriul Basarabiei în 1940 și 1944 a generat un fenomen al represiunii asupra clerului ortodox care a avut consecințe pe întreaga perioadă care a urmat. Victimele acestei represiuni, retrase în România, au avut doar câteva momente de „răgaz” întrucât sovietizarea României după 1948 a dus la multiplicarea abuzurilor

și diversificarea situațiilor și a destinelor. Întrucât și evoluția regimului comunist din România a fost una secvențială, cu ritmuri și atitudini politice diferite de la o perioadă la alta, acest lucru s-a reflectat și asupra preoților refugiați în România, putând identifica atitudini de rezistență individuală și spirituală, negociere, compromis etc. Tot acest parcurs fac din fenomenul refugiului preoților basarabeni un subiect care reflectă nu doar istorii locale și destine particulare, ci dau consistență istoriei mari, a fenomenului comunist prezent în Basarabia și în România.

Metodologia. Abordarea subiectului s-a făcut din perspectiva unui amplu proces de cercetare documentară, procesare și contextualizare a informațiilor, integrarea acestora, analiză de conținut și comparativă a materialului. Metodologia de cercetare aplicată în elaborarea studiului nostru este *analiza istorică*; *metoda analizei critice*; *metoda comparativă*; *metoda clasificării* și *metoda istorico-tipologică*.

Segmentul cronologic. Chiar dacă inițial, *limita cronologică inferioară* a lucrării era stabilită la anul 1947, investigarea fenomenului anunțat în titlul tezei, ne-a obligat să coborâm această limită la anul 1940 din mai multe considerente. Cercetarea statutului preoților basarabeni la vest de Prut după instaurarea regimului comunist în România, fără o analiză a evenimentelor începând cu anul 1940 ar genera un tablou incomplet și fragmentat al problemei. Din acest motiv, limita cronologică inferioară a lucrării este a doua jumătate a anilor 40. Studiul începe cu schimbarea statutului juridic al Bisericii în primul an de ocupație sovietică al Basarabiei (iunie 1940-iunie 1941), marcat de acțiunile antireligioase ale regimului bolșevic în tendința de aplicare a ateismului militant. Constatăm o criză a infrastructurii bisericești în această perioadă până la eliberarea de sub ocupație sovietică și revenirea la BOR, când guvernul antonescian, în opera sa de restructurare a provinciilor românești, a lansat o serie de demersuri pentru reînceperea vieții bisericești în Basarabia. Evenimentele din vara lui 1944 au generat o întorsătură dramatică pentru destinul Basarabiei, care este reocupată de armata sovietică. Administrația română din Basarabia a fost nevoită să organizeze evacuarea resurselor administrative și a funcționarilor de stat după ce armata sovietică a înaintat spre Nistru în martie 1944. Clerul BOR care era plătit de stat, se încadra în această categorie. Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor de la București, împreună cu Mitropolia Basarabiei, condusă de Efrem Tighineanul (Enăchescu), arhiepiscop locotenent al Chișinăului, mitropolit al Basarabiei, s-a implicat activ în organizarea evacuării clerului. Spre deosebire de retragerea din vara anului 1940, când URSS a anexat Basarabia și administrația română nu a avut timp suficient pentru o evacuare organizată, de data aceasta acțiunile au fost planificate din timp prin operațiuni speciale codificate.

De la refugiul din 1944 ne-am propus să urmărim evoluția clerului basarabean în România aflată în faza incipientă de sovietizare, marcată de conturarea unor noi

structuri de stat şi strategii care au plasat BOR în faţa compromisului cu un regim de stat ateu prin definiţie. O analiză sumară a modului în care s-au creionat relaţiile dintre puterea comunistă şi cultele religioase, dintre partidul comunist şi BOR structurează trei mari etape în evoluţia acestor raporturi pentru perioada în care la conducerea partidului s-a aflat Gheorghe Gheorghiu-Dej (1947-1965). Prima etapă acoperă perioada de după Actul de la 23 august 1944 şi până la moartea patriarhului Nicodim, în 1948. Cea de-a doua etapă se întinde de-a lungul primei părţi a patriarhatului lui Justinian şi are drept punct final represiunile declanşate de către autorităţile statului comunist în anii 1958-1959 împotriva vieţii monastice ortodoxe. A treia perioadă acoperă cea de-a doua parte a patriarhatului lui Justinian Marina.

Limita cronologică superioară a lucrării este mijlocul anilor 60 (la studiile de caz am urmărit sumar unele poziţii sau acţiuni individuale raportate la anii 70). În această perioadă, România este proclamată Republica Socialistă România, iar partidul îşi ia numele oficial de Partidul Comunist Român (PCR). Venirea lui Nicolae Ceauşescu la putere în 1965 a însemnat o nouă etapă în istoria României, atât prin schimbările la nivel instituţional, cât şi prin enunţarea principiilor de conducere. După 1965 are loc o reorientare a politicii regimului comunist faţă de culte, în sensul în care, după o scurtă perioadă de liberalizare, controlul Securităţii devine mai represiv asupra acestora.

Anii 1964-1965 reprezintă intervalul când din punct de vedere politic majoritatea preoţilor aflaţi în închisorile comuniste au fost eliberaţi, astfel luând sfârşit un ciclu complex al relaţiilor dintre regimul de guvernare şi Biserica Ortodoxă. Pentru RSSM acest fapt se evidenţiază prin desfiinţarea în 1965 a celor două Consilii (pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse şi cel pentru problemele cultelor religioase) şi formarea unui singur organ de supraveghere a vieţii religioase, Împuternicitul Sovietului pentru Problemele Religiei pe lângă CM al URSS pentru RSSM.

Originalitatea tezei. Lucrarea propusă spre examinare este o primă cercetare privind destinul preoţilor basarabeni al căror parcurs social şi duhovnicesc a fost marcat de cele două exoduri în România şi încercarea de a supravieţui şi a face faţă realităţilor politice ale epocii, fie prin *inteligenţa* de a se adapta condiţiilor, fie prin a se manifesta *subversiv*. Indiferent de opţiune, nimeni nu scăpa de urmărirea organelor de Securitate, pentru care ascensiunea şi menţinerea comunismului însemna eliminarea oricăror elemente potenţial duşmănoase din cale. Şi nu este doar o listare a unor cazuri raportate la o etapă sau alta a refugiului, cât o prezentare ilustrativă şi analitică a unor personalităţi din mediul clerical, care ne-au permis să elucidăm anumite realităţi politice ale epocii, referitoare la opresiunea cultelor religioase.

CONȚINUTUL TEZEI

Structura și volumul tezei. Lucrarea cuprinde un volum de 151 pagini de text de bază și, din punct de vedere structural, este constituită din: Introducere; 5 capitole, divizate în paragrafe; concluzii generale și recomandări; bibliografie din 222 titluri; 9 Anexe; CV-ul autorului (2 pagini) și Declarația pe propria răspundere (1 pagină). Lucrarea conține și Adnotări în română, engleză și rusă, inclusiv lista abrevierilor. În ***Introducere*** am prezentat ipoteza de lucru, motivația alegerii subiectului, scopul și obiectivele, originalitatea temei abordate, reperele cronologice, metodologia cercetării științifice, încadrarea temei în cercetările internaționale și naționale, noutatea științifică a rezultatelor obținute și sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul I. ***Istoriografia și sursele istorice privind fenomenul preoților basarabeni refugiați în România.*** Deschiderea arhivelor a oferit cercetătorilor accesul la un amplu material, care încă urmează să fie cercetat. Subiectul acestui studiu este de o vastă complexitate, fapt ce a determinat o abordare sistemică a izvoarelor și a bibliografiei. Studiul nostru reprezintă un subiect de istorie contemporană, mai puțin valorificat în istoriografie, motiv pentru care considerăm că orice informații bazate pe documente referitoare la acea perioadă sunt utile pentru cunoașterea practicilor anti-religioase ale regimului totalitar sovietic și impactul acestora asupra Bisericii Ortodoxe din RSSM, practici care au generat inclusiv cele două refugii în România.

Pe de altă parte, construcția cadrului istoriografic este imperios necesară pentru analiza situației BOR în perioada regimului comunist, pentru a înțelege viața preoțimii refugiate în România. Reconstituirea evenimentelor, analiza factorilor de decizie, a centrelor de putere, prezentarea instrumentelor de lucru și a organelor de stat, Securitatea, care au sprijinit menținerea regimului la putere, sunt doar câteva aspecte privind complexitatea problemei, refugiul, încadrarea socială și parohială mai mult sau mai puțin în România, toate raportate la evoluția relației Biserică-Stat, loialitatea sau lipsa de loialitate a cultului ortodox față de autoritatea de stat etc. Bibliografia prezentată nu este una exhaustivă, dar ne-am propus să trasăm câteva repere esențiale în vederea creionării unei perspective istoriografice de ansamblu privind istoricul Bisericii Ortodoxe și a reprezentaților acesteia în anii comunismului. Pornind de la intenția de a elucida unele aspecte ale fenomenului preoților refugiați din Basarabia, tiparele caracteristice de opresiune, precum și motivele acesteia, ne-am axat pe trei exemple semnificative din rândul clerului basarabean refugiat în România comunistă (Antonie Plămădeală, Vasile Țepordei, Mina Dobzeu), care au experimentat condamnările și detenția, urmare a unor acțiuni raportate la contextele multiple și controversate ale epocii.

Gradul de investigare al temei poate fi abordat din perspectiva lucrărilor de specialitate avute la îndemână, dar și a dosarelor de arhivă, respectiv documente identificate în cadrul ACNSAS, ANR și ANA; jurnale; documentele oficiale; presa

timpului; lucrări generale privind istoria confesională şi politica regimului prosovietic faţă de cultul ortodox; lucrări speciale, studii şi articole, realizate pe marginea subiectului de interes. Astfel, istoriografia cu privire la *Preoţii basarabeni în România comunistă*, a impus clasificarea cronologică a literaturii conform următoarelor caracteristici:

• Lucrări şi studii istoriografice:
- istoriografia cu privire la Biserica Ortodoxă din Basarabia sovietizată;
- istoriografia cu privire la Biserica Ortodoxă din România sovietizată;
• Izvoare istorice. Documente inedite şi editate, culegeri de documente;
• Jurnale şi memorii;
• Presa timpului, documente de epocă.

O sursă importantă de documentare în elaborarea demersului nostru o constituie arhivele CNSAS. Pentru identificarea preoţilor basarabeni refugiaţi în cuprinsul ţării, proveniența, ultimul domiciliu, activitatea şi formele de manifestare în România, intrarea în vizorul Securităţii, avem Fondurile Documentare (D) privind *Cultul Ortodox: Preoţi ai cultului creştin-ortodox născuţi în Basarabia (fişe personale)* [1] şi *Problema Basarabenilor: Preoţi, călugări ce au funcţionat pe teritoriul Transnistriei, Basarabiei şi Bucovinei* [2], cuprizând informaţii despre locul de baştină, ultimul domiciliu în România, încadrarea parohială, starea civilă şi activitatea politică înainte şi după 23 august 1944. Despre acţiunile foştilor lideri basarabeni destinate să pună în discuţie la nivel internaţional problema Basarabiei şi a basarabenilor refugiaţi am studiat dosarul de urmărire penală deschis la Securitate pe numele lui Pantelimon Halippa [20].

Un capitol aparte l-a constituit prezentarea studiilor de caz (Antonie Plămădeală, Vasile Ţepordei, Mina Dobzeu), pentru care am întreprins o vastă acţiune de documentare în arhive, cu accent pe documentele din arhiva fostei Securităţi, mai exact Fondul Informativ (I) nr. 1015, în trei volume distincte, în baza cărora am încercat să creionăm o imagine cât mai completă asupra biografiei lui Antonie Plămădeală, urmărind cele mai importante etape ale formării sale.

La elaborarea studiului de caz privind destinul preotului basarabean Vasile Ţepordei, pe lângă scrierile de epocă, am apelat şi la sursa primară de documentare reflectată în arhivele fostei securităţi de stat, mai exact Fondul de urmărire Penală, nr.6164 în două volume şi Fondul Reţea (R) nr.68736.

Sursele de documentare privind personalitatea lui Mina Dobzeu provin din arhivele CNSAS (Fondurile Informativ (I) şi Penal (P)), deschise în anul 1961, dar şi cele provenite din arhivele bisericeşti, precum Mitropolia Clujului, Arhiepiscopia Romanului şi Bacăului, Episcopia Huşilor, Protoieria ortodoxă din Dej, Seminarul Teologic Neamţ şi chiar la Jimbor, parohia în care părintele Mina a slujit după detenţie, toate identificate, lucrate şi publicate pentru prima dată într-un volum de 333 de documente

inedite, dedicat părintelului Mina Dobzeu [75], cu un studiu introductiv semnat de istoricul Adrian Nicolae Petcu. Pe lângă volumul considerabil de documente întocmite de fosta Securitate şi identificate la CNSAS, s-au întreprins stagii de cercetare la instituţiile bisericeşti, pentru crearea unei viziuni documentare cât mai cuprinzătoare, deoarece multe aspecte legate de viaţa şi activitatea părintelui se regăsesc mai ales în arhivele bisericeşti. Un impresionant volum de documente inedite din arhivele sus-menţionate stau la baza, atât a reconstituirii factologice pe cazul Mina Dobzeu, cât şi în ceea ce priveşte contextul în care acesta şi-a desfăşurat activitatea bisericească.

La ANA, am identificat mai multe documente care redau fenomenul masiv al retragerii populaţiei peste Prut. O listă nominală a personalului clerical (preoţi, diaconi şi cântăreţi) din Arhiepiscopia Chişinăului, refugiaţi din Basarabia în anul 1944 şi repartizaţi în eparhiile româneşti, preponderent în judeţul Dolj, Craiova şi în alte regiuni din ţară, se înregistrează în Fondul 1135 „Episcopia Chişinăului", intervalul 1918-1948 [29, ff.1-76, ff.93-95]. Se regăsesc informaţii cu referire la mutarea administraţiei Arhiepiscopiei Chişinăului în Vechiul Regat, reşedinţa personală a mitropolitului Basarabiei, Efrem, fiind stabilită după evacuare în comuna Coşovenii de Jos, judeţul Dolj, iar sediul Arhiepiscopiei Chişinăului la data de 4 noiembrie 1944 se afla în incinta Muzeului Regional din Craiova [25, ff.17-18]. Relevante studiului nostru sunt şi alte dosare aferente Fondului 1135, precum dosarele conţinând documentele privind obligativitatea prin lege a revenirii la parohiile din teritoriile neocupate de sovietici, a preoţilor refugiaţi în România [28; 30, ff.77-92], sau documentele privind constituirea Comisiei de Epurație şi emiterea ordinelor privind urmărirea şi chestionarea personalului clerical pe teritoriul României [26; 27]. O altă sursă de referinţă identificată la ANA este Fondul „Împuternicitul Consiliului pentru Problemele Bisericii Ortodoxe Ruse pe lângă SCN al URSS pentru RSSM", care conţine documente de interes pentru perioada anilor 1944-1965.

De asemenea, am consultat arhivele provenite de la cabinetele mareşalului Ion Antonescu şi viceprim-ministrului Mihai Antonescu şi Ministerul Educaţiei şi Cultelor, aflate în păstrarea Arhivelor Naţionale ale României [35], mai puţin valorificate în demersurile ştiinţifice din Republica Moldova. Pentru analiza relaţiilor privind BOR, în perioada patriarhului Nicodim Munteanu, dar mai ales a patriarhatului Justinian Marina, am apelat la documentele din Arhiva Direcţiei Generale a Poliţiei, identificate în Arhivele Naţionale ale României [31; 32; 33; 34].

O contribuţie deosebită o au *Stenogramele Şedinţelor Consiliului de Miniştri* din perioada guvernării antonesciene [102] privind problema referitoare la organizarea Basarabiei şi a celorlalte provincii româneşti. În Consiliul de Miniştri s-au purtat numeroase discuţii în legătură cu instalarea autorităţilor şi a regimului de guvernare; organizare bisericească; reîntoarcerea refugiaţilor după exodul din 1940, toate acţiunile fiind orientate spre reconstrucţia provinciilor în toate domeniile. Ulterior,

odată cu evoluția operațiunilor militare pe frontul de Est, sunt stenografiate ședințele privind forța majoră a războiului, organizarea planurilor de evacuare din calea sovieticilor, situația refugiaților din Basarabia și Bucovina etc., informații care au avut o contribuție esențială în analiza contextului social și politic al epocii, expus în teză.

Volumul de documente *Biserica Ortodoxă Română în regimul comunist (1945-1958)* este o culegere de documente ce tratează evoluția instituțiilor bisericești, a ierarhilor BOR, începând de la Patriarhii României, Nicodim Munteanu și apoi Justinian Marina, pâna la simplul preot de țară care a rezistat în felul său trecerii comuniste spre ateism. Documentele publicate de autori se axează pe două coordonate: controlul și urmărirea elementelor subversive și verificarea sau întocmirea dosarelor unor ierarhi, preoți sau călugări. Tonul documentelor reprezintă, de asemenea, un pas spre înțelegerea atmosferei epocii și a spiritului de care erau cuprinși cei pentru care supravegherea ținea de normalitate, iar „armata neagră a călugărilor", cum o numea ministrul de Interne Alexandru Drăghici, reprezenta un dușman redutabil ce trebuia anihilat [74, p.17], publicarea lor dorind a exemplifica modul în care a înțeles preoțimea să reziste noului regim ateist.

Importantă este contribuția academicianului Valeriu Pasat care a publicat, la Moscova, colecția în patru volume *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие. 1940-1991: собрание документов в 4 т,* privind documentele anterior strict secrete din arhivele Federației Ruse, Republicii Moldova și României. În premieră au fost editate acte oficiale cu referire la istoria relației complexe dintre Biserica Ortodoxă Rusă din Moldova și credincioși cu autoritățile în anii 1940–1991. Colecțiile includ și memorii, certificate și alte materiale de la organele de partid și comisarii pentru afaceri religioase. Colecția este echipată cu o scurtă schiță istorică, o prefață arheografică, indici și comentarii.

O valoare deosebită o au jurnalele și memoriile care vin cu o percepție personală asupra evenimentelor istorice. În fond, orice lucrare memorialistică reflectă o experiență unică, în funcție de instruirea, educația, încadrarea profesională a persoanei. Pentru înțelegerea impactului pe care l-au avut evenimentele anilor 1940-1944 asupra destinelor clericilor români originari din Basarabia, am consultat junalele și însemnările preotului basarabean Vasile Țepordei [106], Gala Galaction [58], scriitor, preot ortodox, profesor de teologie român, *Amintirile* lui Antonie Plămădeală [99], înalt ierarh al BOR, mitropolit al Ardealului (1982-2005), Paul Mihail, preotul Bisericii „Soborul Vechi", ctitorul Muzeului Religios Basarabean și directorul Școlii de cântăreți bisericești, toate din capitala Basarabiei, *Jurnalul* lui Constantin N. Tomescu, profesor la Facultatea de Teologie Chișinău-Cernăuți [110] ș.a.

De o importanță deosebită sunt informațiile reflectate în presa din epocă *Raza* și *Basarabia* și în periodicele bisericești centrale și eparhiale, *Mitropolia Ardealului, Telegraful Român*, dar și în acte oficiale ale statului român precum *Monitorul Oficial.*

Abordarea tematicii care face obiectul acestei teze a impus parcurgerea și analiza unui volum important de documente, studii și articole, necesar pentru a putea înțelege și defini fenomenul celor două refugii, precum și parcursul ulterior, uman și profesional, al preoților basarabeni care s-au stabilit în România. Fiind un subiect puțin abordat în istoriografie, principalele surse utilizate au fost cele de arhivă. Pe parcursul cercetării am realizat dimensiunea acestui demers, care nu poate fi limitat la teza de față, motiv pentru care nu putem pretinde acoperirea exhaustivă a subiectului. Dar, ceea ce considerăm că ne-a reușit și este foarte important, sunt câteva direcții clare de cercetare a temei, care, la rândul lor, deschid perspectiva unor alte investigații științifice. Ne-am concentrat pe o abordare cât se poate de imparțială, prezentând onest sursele pe care le-am indentificat și pe care le-am avut la dispoziție.

În **Capitolul II** intitulat ***Basarabia sub ocupație sovietică (1940-1941) și determinarea primului refugiu al preoților basarabeni în România***, se analizează procesul de ocupație sovietică și acțiunile anti-bisericești în Basarabia, desfășurate de noua administrație. Autoritățile sovietice au instalat teroarea în oraș, se întocmeau *listele negre* de către NKVD. Multe bunuri din subordinea Facultății de Teologie, Seminarul Teologic și Reședința Mitropolitană din Chișinău nu au putut fi evacuate. În capitala Basarabiei, clădirile Seminarului Ortodox și ale Facultății de Teologie au fost transformate în pușcării, unde au fost întemnițați numeroși civili, ofițeri și subofițeri, inclusiv preoți militari. Condițiile de detenție erau extrem de dificile din cauza supraaglomerării închisorii, hranei proaste și lipsei de asistență medicală. Majoritatea bisericilor din Chișinău au fost închise. O astfel de evoluție a lucrurilor și a evenimentelor în plan social-politic avea să creeze contextul care a condiționat refugiul multor preoți în România. Pe această cale, ei părăseau parohiile și căminele natale, luând drumul pribegiei.

Potrivit lui Boris Buzilă, printre cei care s-au refugiat în anul 1940 au fost și 487 de preoți basarabeni [48, p.345]. Conform Stenogramelor Consiliului de Miniștri, în cadrul ședinței din 3 iulie 1941, subsecretarul de stat al Ministerului Culturii Naționale și Cultelor, pentru Culte și Arte, Ion Sandu raporta că dintr-un număr de 1259 de preoți care activau în Basarabia înainte de cotropirea rusească, 648 dintre ei s-au refugiat, iar alții 611 au rămas în provincie, adică puțin peste jumătate din numărul total [102, IV, p.13]. Academicianul Valeriu Pasat indică un număr de 526 de preoți rămași în Basarabia după venirea comuniștilor și alți 563 de preoți care se refugiaseră în România, dar au revenit în provincie [77, p.95].

Studiul continuă cu refugiul preoților basarabeni în România și măsurile autorităților, a clericilor și a populației, care au venit în ajutorarea refugiaților. În județele de tranzit au fost înființate comitete de asistență pentru persoanele care au fost evacuate, s-au adunat ajutoare, fonduri, s-a acordat asistență medicală, în gări și pe șosele. Zeci de mii de oameni au părăsit locurile lor natale încă din primele zile de la

data ultimatumului sovietic. Comunicatul Ministerului de Interne de la 30 iunie 1940 consemna faptul că în sudul Basarabiei, evacuarea continuă organizat, oamenii fiind îmbarcați în trenuri, vapoare și șlepuri, iar în Nordul regiunii, evacuarea se făcea cu toate mijloacele de transport. Refugiații basarabeni și bucovineni au fost împărțiți pe județe, pentru a monitoriza organizarea și a evita supraaglomerarea anumitor zone ale țării [53, p.207]. Au fost stabilite următoarele județe: la Târgu Ocna și Bacău, urmau să vină refugiații din județele Soroca și Bălți. Refugiații din județele Orhei și Lăpușna se îndreptau către județul Buzău, în timp ce refugiații din județele Tighina și Cetatea Albă erau direcționați spre județul Prahova, iar în județul Neamț, erau așteptați cei din Bucovina și Hotin. Refugiații din regiunea Cahulului și Ismailului erau repartizați în județele Muscel, Dâmbovița și Argeș [100, p.65-66, p.70].

Având în vedere faptul că numărul preoților refugiați a cunoscut o creștere ușoară, identificăm în presa timpului următoarea repartizare a preoților refugiați, basarabeni și bucovineni, respectiv: 147 de preoți în Mitropolia Ardealului, mai exact în Arhiepiscopie-40, în episcopia Timișoarei-38, episcopia Clujului-32, episcopia Caransebeșului-16, episcopia Orăzii-12, episcopia Aradului-9; în Mitropolia Ungro-Vlahiei-121; în episcopia Romanului-37, episcopia Argeșului-29, episcopia Hușilor-27, episcopia Buzăului-25, episcopia Dunării de Jos-15, fiind stabilit un număr total de 413 preoți [105].

Potrivit istoricului Mihai Gribincea, în anii 1940-1941, nu a existat în România nici o organizație privată sau de stat care să nu fi oferit asistență refugiaților din provinciile ocupate de ruși. Până la 15 noiembrie 1940, Guvernul de la București a plasat în sfera lor de activitate 32.231 învățători, preoți și funcționari, 457 avocați, 6200 muncitori, 1500 studenți, 11.771 elevi, 100.000 țărani agricultori, iar până în martie 1941 a acordat ajutoare pentru 234.714 refugiați [61, p.150].

Totodată, în teză sunt prezentate prin exemplificare și persecuțiile bolșevicilor împotriva Bisericii și a corpului bisericesc rămas *acasă*, în Basarabia. Ocuparea teritorial-politică a Basarabiei a determinat încadrarea imediată a Bisericii în marea operă sovietică de construire a statului ateu. Înființarea sovietelor (consiliile administrative locale), desființarea protopopiilor și a episcopiilor a diminuat foarte mult autoritatea preotului, care nu mai avea influență în parohia sa. Astfel, s-a destrămat nu doar legătura canonică între treptele ierarhice, ci și legătura cu enoriașii. În septembrie 1940 a fost aprobată trecerea în posesia statului a tuturor bunurilor, terenurilor, inventarelor și imobilelor. Biserica, ca instituție juridică, a fost lichidată [109, p.34].

Adversitatea religioasă a comuniștilor era manifestată prin arderea sau profanarea ostentativă a icoanele, deteriorând picturile murale cu însemnări triviale și scrieri necuviincioase. Veșmintele preoților au fost transformate în costume de spectacol și teatru. Într-o biserică, din Chișinău, pe versul unei icoane a fost zugrăvit chipul lui

Stalin, iar în alte biserici, numeroase icoane au fost batjocorite, scoţându-se ochii sfinţilor sau murdărindu-le chipurile. Unele biserici şi mănăstiri au fost transformate în cantonamente de trupe, în grajduri, în magazii, săli de spectacole şi, cum este cazul unei mici biserici din portul Ismail şi al bisericei garnizoanei din Hotin, în latrină. Clădirea Palatului Mitropolitan din Chişinău a fost transformată în club, iar capela în sală de dans, cu scena chiar pe locul altarului. Icoanele din casele particulare batjocorite, iar cruciuliţele de pe piepturile copiilor creştini, smulse şi aruncate în gunoi. Preoţii scuipaţi şi loviţi pe stradă şi în biserică, în timpul slujbei erau huiduiţi când treceau cu cortegiile funebre. Bisericile neterminate au fost dărâmate, iar materialul a fost utilizat pentru alte construcţii. Preoţii şi cântăreţii, în special cei care se deosebeau prin zelul şi apostolatul lor de români şi creştini, erau deportaţi, închişi, ucişi. La acestea se adaugă vexaţiuni de tot felul, arestări şi deportări pentru creştinii care alegeau să rămână în continuare legaţi de biserică [63, p.76-77].

Mai mulți preoți au reușit să se refugieze, dar alții au rămas în Basarabia în semn de solidaritate cu enoriașii, sau nu au avut posibilitatea să se refugieze. Atitudinea sovieticilor față de clerici, dar și față de adepții altor culte, s-a manifestat prin arestări și deportări, care au fost considerate ca fiind cele mai ușoare forme de persecuție. Tot ce ținea de statutul preoților era denigrat și interzis. Preoții nu aveau voie să poarte veşminte bisericeşti, să bată clopotele, să oficieze servicii divine, majoritatea bisericilor fiind închise, lichidate sau transformate în instituții de divertisment. Regimul comunist a urmărit să distrugă rezistența pe care o opunea mediul ortodox basarabean, în care creștinismul și valorile tradiționale erau concrescute cu ființa celui mai simplu om. Din această perspectivă, au fost deportați nu doar preoții, dar și credincioșii consecvenți în credința lor. Preoții rămași în Basarabia îndemnau enoriașii să se roage pentru cei deportați în ținuturile îndepărtate ale Siberiei [71, p.72-73].

Prin urmare, instituția Bisericii a avut de suportat direct și implicit acțiunile odioase ale sovieticilor. Pe parcursul unui an de ocupație, preoții basarabeni rămași în provincie au fost supuși fie persecuțiilor și arestărilor, fie deportărilor, conform mai multor cazuri exemplificate în teză. Urmărirea, batjocura, dispariţiile, asasinările erau printre instrumentele de lucru ale sovieticilor.

În **Capitolul III**, ***Biserica Ortodoxă în Basarabia în perioada guvernării Antonescu și contextul celui de-al doilea refugiu din 1944,*** se examinează contextul eliberării Basarabiei de către Ion Antonescu și reorganizarea vieții bisericești ca parte componentă a operei de refacere instituțională în teritoriul românesc eliberat, prezentând în baza surselor un bilanț al celor trei ani de administrație românească. Eliberarea Basarabiei și preluarea conducerii de către Ion Antonescu a determinat reorganizarea vieții bisericești în provincie, pentru revenirea la tradiția creștinească. Pe lângă reîntoarcerea în Basarabia a preoților refugiați, încadrarea acestora în paro-

hii, au fost implementate o serie de măsuri împotriva a tot ceea ce însemna cultura bisericească slavă, respectiv, scoaterea din uz a cărţilor în slavona bisericească, introducerea slujirii în limba română, aprobarea reformei calendarului privind săvârşirea slujbelor pe stil nou. Au fost refăcute catedralele mitropolitane, reconstruite edificiile vechi ale bisericii şi deschise alte noi, iar rolul preotului în societate a devenit unul primordial pentru a menţine disciplina.

În ianuarie 1944, trupele sovietice au început ofensiva pe tot Frontul de Est, situaţia Germaniei şi a aliaţilor săi, printre care şi România, devenind tot mai dificilă. Războiul s-a apropiat de frontierele României, depăşindu-le în nord-estul ţării şi înaintând pe întreg teritoriul Bucovinei, Nordul Moldovei dintre Carpaţi şi Prut, până în apropiere de Iaşi şi Orhei. Acestea sunt alte aspecte analizate în cuprinsul capitolului III, respectiv evenimentele politice care au generat al doilea exod al preoţilor basarabeni în România, produs în 1944, implicarea autorităţilor în evacuarea organizată a populaţiei, dificultăţile întâmpinate, pierderea Basarabiei şi a Nordului Bucovinei, trecerea României de partea Naţiunilor Unite şi fenomenul „repatrierii" forţate al preoţilor basarabeni, declanşat de NKVD pe teritoriul României şi ameninţarea cu Gulagul. De asemenea, se prezintă şi condiţia Bisericii Ortodoxe din Basarabia sub administraţie sovietică, anii 40-50.

Potrivit cabinetului Consiliului de Miniştri, încă din noiembrie 1943, mareşalul a cerut începerea planurilor de evacuare a populaţiei româneşti şi a bunurilor. Acesta a ordonat o evacuare organizată de Marele Stat Major al Armatei Române pentru a anticipa evenimentele care s-au întâmplat în vara lui 1940 [102, IX, p.552]. Se preconiza o retragere temporară, motiv pentru care teritoriul atacat de sovietici nu trebuia lipsit de populaţie românească. În aceste condiţii, preoţii, învăţătorii, funcţionarii locali care nu făceau parte din cadrele Armatei trebuiau să rămână pe loc. Cancelaria Arhiepiscopiei Chişinăului a fost evacuată la Craiova, judeţul Dolj, iar parohiile evacuate au fost grupate câte patru sau cinci pentru a fi deservite de clerul rămas în regiune.

Deşi autorităţile au luat măsuri, anumite situaţii nu puteau fi previzionate, pentru că panica produsă în rândul populaţiei, mobilitatea frontului au generat aglomerări de transport în gări. Se întâmpinau dificultăţi în aprovizionarea cu alimente şi acordarea de asistenţă sanitară şi medicală. Se răspândeau pe larg dezinformările, furturile comise de soldaţii germani aflaţi în retragere, cazuri de corupţie înregistrate la punctele vamale etc. Iar din aprilie 1944, începeau şi atacurile aeriene asupra României de către aviaţia anglo-americană.

Între timp sovieticii înaintau masiv în spaţiul românesc pentru „repatrierea" refugiaţilor în conformitate cu art. 5 din Convenţia de Armistiţiu din 12/13 septembrie 1944. Acest proces s-a desfăşurat violent din partea bolşevicilor şi cu maxim pe cât a fost posibil ajutor din partea autorităţilor de la Bucureşti. Foarte puţini reuşeau să se

ascundă, sau să obțină acte false și să-și prelungească ședederea sau să rămână definitiv în România. Unii refugiați au cunoscut „repatrierea” în ținuturile îndepărtate ale Siberiei, alții au reușit să râmână în țara pe care o considerau patrie.

În interiorul Bisericii au fost infiltrați agenți secreți pentru a diminua influența și care ocupau adesea poziții de conducere. Închiderea bisericilor și transferul proprietății acestora către organele sovietice, creșterea impozitelor, au menținut Biserica în tensiune. Presa, radioul, televiziunea, organizarea de procese publice sunt doar unele dintre mijloacele folosite de sistem pentru propagandă antireligioasă. A urmat un al doilea val de represiuni împotriva preoților și slujitorilor cultului din Basarabia, în perioada 1947-1948, dar și mai târziu. Mulți preoți și călugări rămași pe loc au fost arestați, uciși sau deportați în Siberia, Kazahstan și în alte părți ale URSS [72, p.125]. Practica represiunilor sovietice în cazul preoților basarabeni se fundamenta pe acuzații de complicitate cu autoritățile române, spionaj și contraspionaj, participarea activă a acestora la românizarea comunității ortodoxe din Basarabia, aspect echivalat cu agitația și propaganda antisovietică, ceea ce însemna pedepsirea inevitabilă a celor care se supuneau jurisdicției BOR [77, p.140-141]. Politica antireligioasă implementată în RSSM a contribuit paradoxal la creșterea conștientizării identității religioase. În plus, natura antireligioasă a statului sovietic a determinat refuzul majorității populației de a se identifica cu valorile și directivele regimului.

În **Capitolul IV, *Biserica Ortodoxă Română în raport cu regimul politic din România (1944-1965),*** se analizează aspectele relației Biserică-Stat în România (1944-1947), ulterior politica patriarhului Justinian Marina și redefinirea acestui raport, din perspectiva strategiei *apostolatului social* și a modului în care această politică a favorizat mai mult sau mai puțin încadrarea preoților refugiați, în viața socială și duhovnicească din România, aflată în faza incipientă de comunizare. Dacă să ne referim la o periodizare a dictaturii comuniste la fazele de dezvoltare a BOR, istoricul bisericesc Paul Brusanowski distinge două etape, respectiv din 1948 până în 1958, când BOR a luptat pentru supraviețuire, apoi anii 1959 și 1989, când în ciuda pasivității politice, BOR a reușit să se consolideze pe plan intern, lucru în mare parte neobservat din exterior. Această defalcare estompează trecerea de la un patriarh necomunist sau anticomunist (Nicodim Munteanu până în 1948) la un întâistătător, Justinian Marina, care s-a conformat sistemului, presupunând că există o continuitate politică între Nicodim și Justinian [96, p.193-194].

Trei aspecte esențiale au fost determinate de complexitatea relațiilor dintre statul român și BOR în primii ani ai trecerii spre comunism (1945–1947) și după instalarea acestuia. În primul rând, noul regim a impus schimbări structurale BOR. Aceste modificări au deschis calea pentru aplicarea realităților democratice în relația stat-partid și BOR, iar în al treilea rând, aparatul represiv, Siguranța și Securitatea a început să acționeze direct asupra preoților și călugărilor ortodocși [111, p.48]. În

aceste condiții istorice, BOR a fost pusă în fața unei dileme: de a-și continua misiunea, făcând concesii regimului sau de a se retrage pe poziții defensive. S-a mers pe prima opțiune, cea de a conlucra cu regimul „plinind în chip armonios nevoile și interesele Bisericii cu aspirațiile și preocupările statului realizând o colaborare rodnică și folositoare și pentru Biserică și pentru patrie" [40, p.44], concept definit de Justinian Marina, nou ales Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al BOR, cu 383 de voturi din totalul de 428 de voturi exprimate. Justinian Marina a fost cel agreat de guvern [30, f.116] și preferat de noul regim din România pentru a fi ridicat la rangul de patriarh, deoarece guvernanții credeau că este unul de-al lor și va subordona BOR, partidului comunist [113, p.12].

Reperul lui Justinian a constat în stabilirea unor raporturi cu statul comunist, bazate pe „lealitate" reciprocă, pentru a asigura un câmp de manevră cât mai larg al Bisericii în societate. Potrivit unor istorici [51, p.201-224; 60], BOR ar fi fost o beneficiară a regimului comunist, în pofida rolului important care aceasta l-a avut în acțiunea de rezistență față de materialismul ateist, reprezentând un loc de refugiu pentru cei care respingeau dictatura comunistă și că ar fi avut de suferit în urma acestei atitudini.

Pe parcursul perioadei comuniste, instituția Bisericii s-a poziționat într-o oscilare continuă între două extreme. Pe de o parte, o luptă cu comunismul care urmărea lichidarea acesteia, sau cel puțin, diminuarea din rolul și statutul ei. Pe de altă parte, imixtiunea excesivă a statului în activitatea internă a Bisericii. Numirea în funcția de patriarh a lui Justinian Marina reprezenta pentru liderii comuniști o posibilitate de a avea în stat o Biserică supusă și aservită intereselor de partid. Fiind conștient de condițiile social-politice ale perioadei, noul patriarh acceptă să devină colaborator al regimului, pentru a evita un conflict deschis cu urmări inevitabile pentru instituția Bisericii. Cu toate acestea, orice formă de compromis, trebuia să aibă un avantaj de care să beneficieze și BOR, la rândul ei. Colaborarea dintre BOR și autoritățile comuniste era mai curând o formă de supraviețuire, or, statul comunist și Biserica s-ar fi exclus reciproc, motiv pentru care discursurile oficiale ale BOR trebuie analizate prin raportare la contextul politic al perioadei.

Instituția Bisericii din România s-a bucurat de menținerea unor drepturi imposibile în alte state comuniste. Bisericile, în mare parte au rămas deschise în continuare, s-au oficiat slujbele religioase, s-au putut edita și publica lucrări cu caracter religios etc. La acestea se adaugă asigurarea preoților cu salarii de la stat și pensii, menținerea lăcașurilor de cult deschise, portul preoțesc fără restricții și chemarea credincioșilor la slujbă prin tragerea clopotului, situație care nu se mai întâlnea în vreo altă țară din lagărul comunist. Iar de beneficiile respective s-au bucurat și celelalte culte, deoarece statul pentru a nu se compromite, a asigurat drepturi similare și altor culte existente. Cu toate restricțiile impuse, au fost refăcute și conservate multe biserici,

s-au ridicat numeroase locașuri de cult, case parohiale. Potrivit unor date statistice, din evidenţele Patriarhiei, în perioada 1948-1966 s-au construit 269 de biserici noi, iar între 1967-1989 încă 773 biserici. În perioada 1950-1956 s-a făcut canonizarea unor sfinţi români. A existat o renaștere monastică (Rugul Aprins, Sihăstria, Slatina, Putna, Râmeț, Prislop) și o continuare a tradiției isihasmului prin volumele de Filocalie [98, p.85].

În **Capitolul V** intitulat ***Destine ale preoților ortodocși basarabeni în România comunistă: studii de caz*** se prezintă formele de rezistență și protest ale clerului basarabean împotriva regimului prosovietic, practicile organelor de Securitate românești în urmărirea, anchetarea, arestarea și persecuția preoților basarabeni, inclusiv din perspectiva studiilor de caz propuse analizei: Antonie Plămădeală, Vasile Țepordei și Mina Dobzeu.

Refugiindu-se în România din calea rușilor (1940 și 1944), preoții basarabeni devin foarte curând ținte ale Securității unui stat transformat în satelit al URSS. Începând din anul 1948, situaţia clericilor basarabeni urmează cursul raportat la perioada reîncadrărilor personalului bisericesc, coordonate de Ministerul Cultelor care punea în aplicare noua legislaţie privitoare la culte. Spre deosebire de perioada refugiului din 1940, când mare parte dintre preoții refugiați erau încadrați în parohiile din România, atunci în 1944 procesul a fost mult mai anevoios.

Mare parte a clericilor basarabeni și bucovineni figurau în dosarele Securității ca membri ai Frontului Plugarilor, Partidului Muncitoresc Român, unii proveniţi din PSD sau ca foști membri ai PNP, până la dizolvarea acestuia sau fără activitate politică. În plan cultural, dar, în fond, tot cu activitate politică, mulți clerici figurau ca membri ARLUS, însă fără activitate. Lipsa implicării în ARLUS era considerată de autorităţi ca „antisovietică”. În ceea ce privește studiile, clericii urmăriți aveau, majoritatea, Seminarul Teologic de zece sau opt clase, dar și absolvenți ai școlii de cântăreți. La criteriul vârstă, identificăm clerici bătrâni, unii născuți în 1882, dar și mai tineri, cei după 1910, în general fiind licențiați în Teologie [81, p.161].

Arestările care au urmat vizau clerici refugiați, iar scopul organelor de Securitate a fost ca prin măsurile de represiune față de anumite persoane să intimideze întreaga tagmă socială și să descurajeze actele de nesupunere pasivă sau activă. Teama față de preoți-elemente anticomuniste, prin definiție, păstrători ai tradițiilor și moravurilor vechi care contrastau cu scopul declarat al omului nou, constructor al comunismului, era întreținută și de presiunea din partea conducerii URSS, preocupată de viitorul comunist al Basarabiei. Legăturile între rudele aflate de o parte și de alta a hotarului a Prutului trebuiau interzise, la fel și speranța basarabenilor de a fi eliberați. În teză sunt prezentate și analizate detaliat trei cazuri reprezentative de clerici basarabeni prinși în angrenajul Securității: Antonie Plămădeală, Vasile Țepordei și Mina Dobzeu.

Antonie Plămădeală în dosarele Securității. Biografia unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai Ortodoxiei românești, Antonie Plămădeală, a fost puțin studiată până în 1968, anul plecării acestuia la Oxford, de unde revine ca episcop-vicar patriarhal deja numit. Accesul, după 1989, la documentele de arhivă, a deschis istoricilor posibilitatea reconstituirii unei biografii vizând acea perioadă. O sursă primară o constituie chiar *Amintirile* mitropolitului Antonie Plămădeală, relatate cu ocazia interviului realizat de Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitriu [99], în care sunt rememorate etapele vieții sale de condamnat în lipsă, urmărit al Securității, anchetat și încarcerat în închisorile comuniste, precum și etapa ulterioară detenției sale. Importante sunt și lucrările care-i poartă semnătura, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă* [84], cu o prefață a Pr. Prof. Acad. Dumitru Stăniloae și un *Cuvânt înainte* al autorului, precum și materialele semnate după anul 2000, din care amintim *Basarabia* [82] și *Rugul Aprins* [83], apărute la Sibiu.

În reconstituirea biografiei și a activității mitropolitului Antonie Plămădeală un loc aparte îi revin studiilor bine documentate ale istoricului Adrian Nicolae Petcu, precum și relatărilor unuia dintre frații lui Leonida, Mihai Plămădeală [86]. În paralel, am întreprins o documentare în arhive, cu accent pe documentele din arhiva fostei Securități (Fond Informativ, dosar nr.1015, vol. I-III), în baza cărora am încercat să creionăm o imagine cât mai completă asupra biografiei lui Antonie Plămădeală, urmărind cele mai importante etape ale formării sale (studenția, activitatea de ierodiacon și ieromonah la mănăstirile la care a viețuit), peste care și-a pus amprenta regimul care i-a marcat definitiv existența (ancheta, condamnarea și detenția în închisorile comuniste).

Începând de la trasarea reperelor biografice ale mitropolitului Antonie Plămădeală în anii 50 și până la eliberarea din detenția comunistă, am expus în baza surselor, parcursul a mai mulți ani de pribegie constantă din obiectivul organelor Securității de stat a unui preot basarabean refugiat în România, dar care peste ani va fi numit Mitropolit ortodox al Ardealului (1982-2005). Prin acest studiu, am avut intenția să analizăm contextul social politic al epocii pe care Antonie Plămădeală a reușit să îl confrunte și aici ne referim la faptul că spre finalul anilor 50 încă ne aflăm în plină represiune îndreptată împotriva BOR. Totodată, formarea sa ca intelectual s-a completat și consolidat în interacțiunea pe care a avut-o în detenție cu marii intelectuali ai timpului (Emil Hațieganu, Prințul Mavrocordat, Corneliu Coposu etc).

Etapele parcurse, respectiv studenția cu toate dificultățile materiale presupune, urmărirea continuă a organelor Securității și condamnarea în lipsă, refugiul la Baia Mare și activitatea pedagogică în calitate de profesor de limba rusă, absolvirea în condiții vitrege a Facultății de Teologie și susținerea licenței în domeniu, intrarea în monahism la Prislop și fuga constantă din calea urmăritorilor, așezarea la Crasna și stabilirea la Slatina, arestarea, confruntarea cu fenomenul Vladimireștilor, rejude-

carea procesului și detenția cu toate momentele ei marcate de tortura Securității și specificul închisorilor comuniste, au fost direcțiile care am încercat să le creionăm într-un studiu dedicat unei figuri reprezentantive a Ortodoxiei, Antonie Plămădeală, devenit ulterior înalt ierarh al BOR, mitropolit al Ardealului și reprezentant al BOR la Consiliul Mondial al Bisericilor. „Antonie Plămădeală dacă există acum, e rezultatul unei biografii care dacă nu era așa, Antonie Plămădeală nu exista!" – sublinia mitropolitul [99, p.259].

Controversele rezistenței anticomuniste ale preotului basarabean Vasile Țepordei. Într-un spațiu supus timp de un secol politicii de deznaționalizare și rusificare, cum este cazul Basarabiei între 1812 și 1918, misiunea slujitorilor BOR vine cu ceva în plus față de rolul preoților din țară și anume combaterea elementelor bolșevice și a celor antinaționale. Astfel se explică faptul că în perioada guvernării Antonescu, regimul politic a cerut Bisericii o atitudine clară, vizând o „curățire" a Basarabiei de elemente simpatizante ale ideologiei comuniste, printre care se numără și mulți clerici. Un exemplu elocvent a fost cazul preotului Vasile Țepordei, persecutat atât în perioada ocupației ruse a Basarabiei, cât și după refugiul în România, când intră în obiectivul de urmărire al Securității [47, p.526-531]. În elaborarea studiului am utilizat însemnările lui Vasile Țepordei din *Scrieri Alese, Amintiri din Gulag, Au murit cu gândul și dorul de Basarabia,* seria articolelor apărute în presa epocii, preponderent în ziarul *Raza* și nu în ultimul rând, documentele provenite din arhivele fostei Securități de stat, mai exact Fondul de urmărire Penală, nr.6164 în două volume și Fondul de Rețea nr.68736.

Parcursul preotului basarabean Vasile Țepordei este reflectat din perspectiva celor două refugii din Basarabia, supusă invaziei bolșevice, în România, transformată în țară comunistă, începând cu anul 1944. Schimbarea regimului din România, prin abdicarea forțată a Regelui Mihai și legiferarea rezultatelor unor alegeri parlamentare fraudate a schimbat pentru decenii întregi viața politică a României, aservind-o ideologic, economic și militar în favoarea URSS. Prin activitatea sa publicistică, cu precădere la *Raza* și *Basarabia*, Vasile Țepordei ar fi creat un curent favorabil continuării războiului de agresiune pornit de regimul fascist a lui Antonescu împotriva popoarelor pașnice din Uniunea Sovietică. Acesta ar fi elogiat hitlerismul și fascismul instaurat în țară, iar activitatea lui publicistică ar fi fost orientată spre aservirea intereselor acestor regimuri. În ideologia comunistă, în general, preoții erau considerați reminiscențe fasciste și, prin urmare, se impunea o epurare a clericilor și teologilor considerați indezirabili [59, p.18]. Prin urmare, a fost condamnat de Tribunalul sovietic din Constanța la 25 de ani muncă silnică, dintre care a executat 8 ani, în diferite lagăre siberiene, inclusiv la Vorcuta, dincolo de Cercul Polar.

Un alt aspect al analizei noastre scoate în evidență, prin exemplul personal al preotului Vasile Țepordei, relația dintre Biserică și putere, fiind relevant pentru

înțelegerea condițiilor și a importanței Bisericii și a reprezentanților ei. Problema clericilor refugiați din Basarabia deschide calea înțelegerii circumstanțelor în care aceștia au activat după 1947, în România, în condițiile unui regim antidemocratic. Confruntată cu noul cadru politic marcat de venirea comuniștilor la guvernare, sovietizarea statului și fiind conștientă de deficiențele pe care le avea la moment, BOR și-a redefinit rolul în societatea românească printr-un *compromis* cu noul regim.

„Manifestul" ca formă de rezistență împotriva colaborării dintre BOR și regimul comunist. Cazul Mina Dobzeu. Implicarea Bisericii în politica noului regim, prin punerea Bisericii în slujba societății, ca o formulă de adaptare și existență a instituției ecleziastice în condițiile unui regim ateu, a determinat dezaprobarea deschisă a unor preoți, exprimată în adrese-manifest. Un exemplu în acest sens este apelul anticomunist al călugărului basarabean Mina Dobzeu către reprezentanții BOR [44, p.43-48; 46, p.273-279], prin care chema clerul ortodox *să nu se amestece cu politica și să nu se supună regimului*. Prin acțiunile sale, potrivit dosarelor fostei Securități, acesta și-ar fi manifestat „ura înverșunată contra regimului de democrație populară" [18, f.2].

Această formă de opoziție anticomunistă este cunoscută în istoriografia de profil ca fiind specifică perioadei în care s-au manifestat disidenții din PCR, adică începând cu anii 70. Aici, însă, suntem în fața unui cleric ortodox, care nu a fost membru al partidului comunist. Sursele de documentare privind personalitatea lui Mina Dobzeu provin din arhiva fostei Securități de stat, dar și din arhivele bisericești, publicate pentru prima dată într-un volum de 333 documente inedite, dedicat părintelului Mina Dobzeu [75], la care am avut contribuția de co-editor. Alături de *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt în care identificăm momentul botezului viitorului monah de la Rohia, mai sunt câteva scrieri sumare cu caracter biografic, la care am apelat, precum cea a istoricului Costin Clit [50, p.223-225], Gabriela Grigore [62, p.106-112], Octavian Moșin [70, p.313-315] la care se adaugă mai multe interviuri și mărturii ale părintelui Mina Dobzeu. Ieromonahul este un caz neordinar, deoarece se situează între puținii care au ales manifestul ca formă de opoziție la adresa regimului ateist. Intrasigența și refuzul de a face concesii unui stat ateu fac dovada credinței, dar și a curajului personal.

Analiza studiilor de caz, pentru mitropolitul Antonie Plămădeală, preotul Vasile Țepordei și ieromonahul Mina Dobzeu, ne oferă un tablou detaliat și complex asupra relației Biserică-Stat, a atitudinii unor preoți, opiniile lor și rațiunile lor cu privire la adoptarea unei atitudini sau a alteia. În acest capitol au fost exploate în mod consistent arhivele CNSAS și pot fi identificare traseele personale ale acesor preoți precum și intepretarea modului de raportare a autorităților române, și acestea comuniste, față de preoții basarabeni refugiați în România din cauza represiunii sovietice.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Subiectul *Preoților basarabeni în România comunistă* și a relațiilor dintre cele două instituții Biserică-Stat, de o parte și de alta a Prutului, a fost și continuă să rămână controversat în istoriografie, la fel ca și istoria Basarabiei în ultima sută de ani. Până acum 30 de ani, subiectul era unul tabu, iar sursele de cunoaștere, unilaterale. Deschiderea arhivelor a lansat posibilitatea cunoașterii aprofundate a temei basarabene, în toate aspectele ei. În același timp, democratizarea vieții politice a stimulat producția memorialistică, intervievarea și evocarea mărturiilor supraviețuitorilor. La elaborarea lucrării am operat cu mai multe surse pentru a analiza diverse dimensiuni ale politicii regimului față de culte în tot ansamblul lor. Cercetarea, interpretarea și contextualizarea acestora a generat o serie de concluzii la acest subiect:

1) Analiza bibliografiei referitoare la subiectul celor două exoduri din Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a raporturilor dintre stat, societate și Biserică, a poziției clerului ortodox în noile realități politice ale epocii, formele de rezistență sau de colaborare a reprezentanților clericali cu regimul a favorizat reconstituirea unui tablou general al discursului istoriografic pe marginea subiectului enunțat. Cercetarea ar fi fost incompletă fără o investigare în arhive și identificarea unui volum de elemente documentare necesare completării arsenalului istoriografic, documente revelatoare pentru tematica în discuție, numărul dosarelor cercetate fiind mult mai mare. Introducerea în sfera științifică a surselor inedite reprezintă o contribuție importantă pe care o aducem acestui subiect.

2) Ocuparea teritorial-politică a Basarabiei a determinat încadrarea imediată a Bisericii în marea operă sovietică de construire a statului ateu. Prin urmare, s-au creat premisele favorabile planului ateist de distrugere a valorilor spirituale ale românilor din Basarabia în anii 1940-1941. Acestea au fost materializate în acțiuni concrete desfășurate de bolșevici pe parcursul unui an de ocupație sovietică. Multe biserici și mănăstiri au fost închise și/ sau au fost transformate în depozite, locuri de divertisment, aziluri etc. Bisericile și mănăstirile au fost lipsite de proprietăți și bunuri care le asigurau întreținerea, deposedate de lucruri duhovnicești, precum icoane, cărți, biblioteci și arhive. Oficierea slujbelor religioase a fost condiționată de taxe extrem de ridicate, ceea ce a determinat imposibilitatea achitării acestora și prin urmare, închiderea bisericilor. Pe parcursul unui an de ocupație, preoții basarabeni rămași în provincie au fost supuși persecuțiilor, arestărilor și deportărilor.

3) Autoritățile sovietice au instalat teroarea, determinând frică în rândurile populației și amenințând cu deportarea *elementelor neconforme*. O astfel de evoluție a lucrurilor și evenimentelor în plan social-politic a condiționat refugiul multor preoți în România, în 1940. Numărul refugiaților este dificil de stabilit cu exactitate, deoarece sursele furnizează date și statistici care variază. Datele prezentate în teză sunt aproximative, dar nu am identificat o cifră unanim acceptată.

4) Regele, Guvernul, Casa Clerului din București, Consiliul Central Bisericesc, Primăria Capitalei, Arhiepiscopia Bucureștilor, și opinia publică românească au venit în sprijinul refugiaților basarabeni imediat după acceptarea datelor ultimative. În gări și diferite locații au fost organizate cămine și cantine pentru refugiați, unde erau cazați și hrăniți gratuit, asigurați cu haine și încălțăminte. S-a înființat și Comisariatul General al Refugiaților. Aceste măsuri și acțiuni au contribuit esențial la ameliorarea condițiilor de viață ale fraților refugiați și ridicarea moralului acestora.

5) Eliberarea Basarabiei și refacerea vieții bisericești, reîntoarcerea la tradiția creștinească și unitatea națională prin eliminarea bolșevismului din Basarabia reprezentau prioritățile guvernului Antonescu. De aceea, politica religioasă a regimului antonescian a favorizat revenirea în Basarabia a preoților refugiați în România după ocupația comuniștilor. Pe lângă încadrarea preoților în parohii, erau implementate o serie de măsuri împotriva a tot ceea ce însemna cultura bisericească slavă, respectiv, scoaterea din uz a cărților în slavona bisericească, introducerea slujirii în limba română, reformarea calendarului, ca parte a identității bisericești românești, slujba pe stil vechi fiind asociată tradiției Bisericii Ruse. Concomitent au fost refăcute catedralele mitropolitane din Chișinău și Cernăuți, au fost reconstruite edificiile vechi ale Bisericii în cele trei eparhii din Basarabia, au fost redeschise școlile teologice, au început să reapară periodicile bisericești.

6) Revenirea Basarabiei și Nordul Bucovinei la România a fost de scurtă durată. Trupele sovietice conduse de mareșalul I. S. Konev au intrat în Cernăuți pe 30 martie 1944, iar unitățile Armatei Roșii au intrat în capitala Basarabiei pe 24 august 1944. Până la mijlocul lunii aprilie 1944, trupele sovietice au ocupat total județele Soroca, Bălți și parțial județele Orhei și Chișinău. Aceste evenimente au consemnat un nou refugiu în România. Spre deosebire de refugiul din vara lui 1940, acum, autoritățile antonesciene s-au ocupat în detaliu pentru o retragere organizată. Al doilea refugiu a fost marcat de spulberarea crezului că Basarabia va mai fi eliberată de bolșevism. Destinul celor rămași pe loc, din diverse motive (unele fiind analizate în teză), a fost marcat de arestări, asasinate sau deportări în Siberia, Kazahstan și în alte regiuni ale URSS.

7) Urmând principiile politicii antireligioase, autoritățile sovietice au elaborat un mecanism de coordonare și monitorizare a relației Stat-Biserică. Un indiciu clar pentru poziția de subordonare a Bisericii din Republica Moldova a fost instituirea unei instituții speciale pentru relația Stat - Patriarhia Moscovei. Alte structuri ale puterii de stat (Consiliul pentru Problemele Bisericii Ortodoxe Ruse, Consiliul de Miniștri al URSS și al RSSM, organele de siguranță ale statului etc.) aveau în vizor „elementele antisovietice” din rândul clerului și enoriașilor din RSSM.

8) În contextul unei politici antiromânești, școlile, bibliotecile și alte așezăminte culturale au fost desființate, ziarele închise, limba română înlăturată din toate

instituțiile publice, alfabetul latin, înlocuit cu cel rusesc. A fost eliminat tot ceea ce amintea de originea românească a locuitorilor, fiind rusificate până și numele lor de familie sau de botez. S-au reintrodus sărbătorile pe stilul vechi. În interiorul Bisericii au fost infiltrați agenți secreți pentru a diminua influența acesteia. În ierarhia bisericească, agenții ocupau poziții de conducere. Presa, radioul, televiziunea, cinematograful și organizarea de procese publice erau cele mai eficiente mijloace de defăimare a Bisericii, utilizate de sistem pentru propagandă antireligioasă. Susținem, în baza documentelor, că Biserica Ortodoxă din RSSM a fost supusă unor constrângeri și restructurări, încercându-se prin toate mijloacele ștergerea oricăror elemente identitare românești.

9) Intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României a determinat rediscutarea situației refugiaților basarabeni și bucovineni. După semnarea Convenției de armistițiu din septembrie 1944, s-a desfășurat o amplă acțiune de identificare a românilor basarabeni refugiați în România și de „repatriere" a lor. Fiind amenințați de pericolul politicii de repatriere forțată de către autoritățile sovietice de ocupație din România, unii dintre preoți și slujitori ai Ortodoxiei au reușit să rămână prin diverse modalități în Țară, slujind BOR și adaptându-se în cadrul unui stat aflat în proces de sovietizare. *Acul de balanță* al raportului stabilit între un regim de guvernare ateu și BOR a fost nou alesul patriarh al României, Justinian Marina.

10) Pentru că instituția Bisericii reprezenta un factor important în societatea românească, educată și formată în spiritul învățăturii creștine, liderii comuniști au ales să o folosească în favoarea propriilor interese, demonstrând că măsurile care implicau domeniul religios nu afectau tradițiile istorice. BOR a fost „chemată" să accepte un *modus vivendi* cu noul regim în formula unei concepții proprii patriarhului, *apostolatul social*. Acceptând ideea unui compromis, instituția Bisericii din România s-a bucurat de menținerea unor drepturi imposibile în alte state comuniste. Bisericile, în mare parte au rămas deschise în continuare, s-au oficiat slujbele religioase, s-au putut edita și publica lucrări cu caracter religios.

11) Paradoxal sau nu, nici soarta unor preoți refugiați în Țară nu a fost mai ușoară, aceștia fiind arestați și deportați în Uniunea Sovietică. Odată ajunși aici, au împărtășit destinul condamnaților la muncă silnică sau chiar la moarte, fiind asimilați elementelor dușmănoase statului sovietic. Practica represiunilor sovietice în cazul preoților basarabeni se fundamenta pe acuzații de complicitate cu autoritățile române, spionaj și contraspionaj, participarea activă a acestora la românizarea comunității ortodoxe din Basarabia, aspect echivalat cu agitația și propaganda antisovietică, ceea ce însemna pedepsirea inevitabilă a celor care se supuneau jurisdicției BOR.

12) Cele trei cazuri reprezentantive de clerici basarabeni prinși în angrenajul Securității, vin să facă dovada represiunilor la care au fost supuși preoții basarabeni,

alături de frații lor din România. Fie că vorbim de un tribun la poporului, Vasile Țepordei, care a luptat prin intermediul publicațiilor sale pentru cauza basarabeană, demascând, în articole virulente, viața țărănimii române din Basarabia, rămasă sub ocupație; fie ca e vorba de viitorul mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală, care, după anii de detenție, a parcurs un traseu profesional aproape miraculos, într-un stat autoproclamat ateu; fie că ne referim la cei numiți *clerici conspiraţionişti* din rândul basarabenilor din Capitală şi din provincie, a căror acțiuni au fost clasificate subversive, un exemplu în acest sens fiind „acțiunea revanşardă antisovietică" a călugărului Mina Dobzeu. Am prezentat cele trei cazuri diferite, fără a ne erija în judecător, dar ferm convinși că rolul istoricului este de a prezenta corect sursele și de a le analiza imparțial și echidistant.

În urma cercetărilor întreprinse asupra problemei *Preoților basarabeni în România comunistă*, dar și în temeiul concluziilor expuse, pot fi înaintate unele **recomandări şi propuneri:**

1) Continuarea cercetărilor asupra trecutului recent al istoriei bisericești din Basarabia, în ceea ce privește fenomenul epurării preoților basarabeni refugiați și persecutați de organele NKVD, respectiv practicile de urmărire și de anchetare, identificare, arestare etc.

2) Continuarea investigațiilor asupra evoluției umane și profesionale a preoților basarabeni încadrați în parohiile din România, formele de manifestare subversivă sau colaborare cu regimul, în perspectiva elaborării unor biografii particulare ale clericilor reprezentativi pentru tipurile caracteristice de opresiune ale organelor de Securitate românești, reflectate la scară individuală.

3) În paralel cu cercetarea documentelor de arhivă, ar fi indicată și cercetarea pe teren (mănăstiri, biserici, cimitire mănăstirești), intervievarea persoanelor care au cunoscut preoți basarabeni refugiați și care ar putea aduce elemente noi la biografiile unor clerici. Introducerea subiectului privind raporturile Biserică-Stat, interdependența acestora la nivel social, redefinirea rolului care îl are preotul în societate prin raportare la activitatea sa circumscrisă unui larg cerc ocupațional, pe lângă cel religios, toate aceste elemente fiind subiecte interesante și actuale în opțiunile disciplinelor de studii pentru programele teologice și în completarea lucrărilor de specialitate. Considerăm că subiecul vizat face parte dintr-un proces complex și necesar de recuperare a memoriei istorice, fără de care o comunitatea este lipsită de simțul civic și cel al apartenenței etnice. Rolul istoricului, în acest caz, este cel de a cerceta, astfel încât memoria istorică să rămână activă și, mai ales, lucrativă.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Documentar, dosar nr.12239.
2. ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr.15880.
3. ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr.7374.
4. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr.181347, vol. II.
5. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.181347, vol. III.
6. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.181347, vol. IV.
7. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.181347, vol.VI.
8. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.181347, vol.IX.
9. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.2672.
10. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.1015, vol I.
11. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.1015, vol II.
12. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr.1015, vol.III.
13. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.6164, Vol, I.
14. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.6164, Vol, II.
15. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.126777, Vol. I.
16. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.126777, vol. II.
17. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.126777, vol. III.
18. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.21363, vol. I.
19. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.21363, vol. II.
20. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.1149, vol.VII.
21. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr.905, Vol.II.
22. ACNSAS, Fond Reţea, dosar nr.68736.
23. Agenția Națională a Arhivelor (în continuare ANA), Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”.
24. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr. 222.
25. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr.3198.
26. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr.3454.
27. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr.3456.
28. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr.3459.
29. ANA, Fond nr.1135 „Episcopia Chișinăului, 1918-1948”, inv.2, dosar nr.3460.
30. Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), Fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar nr.75/1946.
31. ANR, Fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar nr.76/1946.
32. ANR, Fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar nr.77/1946.
33. ANR, Fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar nr.88/1947.
34. ANR, Fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar nr.145/1948.
35. ANR, Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinetul Militar Ion Antonescu (1940-1944), dosar nr. 222/1942.
36. Arhiva Episcopiei Huşilor (AEH), Fond Protoieria Huși, dosar personal Dobzeu Mina.

În limba română:

37. Apostolat social. Pilde și îndemnuri pentru cler, Vol.I, București: Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1948, 178 p.

38. Apostolat Social. Pilde și îndemnuri pentru cler în lupta pentru pace, vol.IV, București: Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1952, 514 p.

39. Apostolat Social. Umanism Evanghelic și Responsabilitate Creștină. Pilde și îndemnuri pentru cler, vol.IX, București: Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1968, 359 p.

40. Apostolat Social. Slujind lui Dumnezeu și Oamenilor. Pilde și Îndemnuri pentru cler, Vol. X, București: Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1971, 351 p.

41. BUȚCU, M. *Preoți basarabeni în obiectivul Securității. Studiu de caz: Mina Dobzeu,* în: „Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei", Vol.VI, partea II, **2019**/ ISSN 2587-3563/ E-ISSN 2587-3571, p.232-236.

42. BUȚCU, M. *Biserica Ortodoxă Română în regimul totalitar: compromis prin compromitere*, în: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3-4 (123-124), 2020, ISSN 1857-2022, p.158-166.

43. BUȚCU, M. *Biserica Ortodoxă Română și noua imagine în Statul Totalitar: Apostolatul Social*, în: „Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei", Vol.VIII, partea II, Universitatea B. P. Hasdeu, Cahul, 2020/ ISSN 2587-3563/ E-ISSN 2587-3571/ ISBN 978-9975-88-061-9, p.313-318.

44. BUȚCU, M. *Cazul ieromonahului basarabean Mina Dobzeu – mărturia credinței unui om*, în: „Studia Universitatis Moldaviae" (Seria Ştiinţe Umanistice), Numărul 10 (150), 2021/ ISSN 1811-2668 /ISSNe 2345-1009, p.43-48.

45. BUȚCU, M. *Patriarhul Justinian Marina si Redefinirea Statutului Bisericii Ortodoxe Române în raport cu Statul*, în: „Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei", vol. VIII, partea II, Universitatea B. P. Hasdeu, Cahul, 2021/ ISSN 2587-3563/ E-ISSN 2587-3571, p.196-201.

46. BUȚCU, M. *„Manifestul" ca formă de rezistență împotriva colaborării dintre Biserica Ortodoxă Română și Regimul Comunist*, în: „Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei", ed. IX-a, Universitatea B. P. Hasdeu, Vol. IX, partea II, Cahul 2022/ ISSN 2587-3563/ E-ISSN 2587-3571, p.273-279.

47. BUȚCU, M. *Preoți basarabeni în obiectivul Securității. Studiu de caz: Vasile Ţepordei*, în: Revista „Crisia", vol. LII, supliment I, 2022/ ISSN: 1016 – 2798, p.526-531.

48. BUZILĂ, B. *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918, 1918-1944)*, București: Editura Fundației Culturale Române și Chișinău: Știința, 1996, 376 p., ISBN: 9975-67-312-0; 973-577-061-X.

49. CEMÎRTAN, R. *Relația Biserică Ortodoxă-Stat în Republica Moldova: Aspecte istorice, politice și misionare*, Chișinău: Lexon Prim, 2020, 312 p., ISBN 978-9975-3454-1-5.

50. CLIT, C. *Mănăstirea Brădiceşti*, Iaşi: Doxologia, 2013, 476 p., ISBN 978-606-666-039-6.

51. DELETANT, D. *Ceaușescu și Securitatea, Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, tr. de Georgeta Ciocâltea, București: Humanitas, 1998, 390 p., ISBN: 973-28-0882-9.

52. Dezmembrarea României. Exodul din Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa: 28 iunie 1940-22 iunie 1941 (Studiu şi culegere de documente), Partea I, lucrare îngrijită de Mihai TAŞCĂ, Wolfram NIEß, Chişinău: Ed. Cartea Juridică, Ed. Serebia, 2017, 794 p., ISBN 978-9975-9577-8-6.

53. DOBRINESCU, V. F., CONSTANTIN, I. *Basarabia în anii celui de al Doilea Război Mondial (1939-1947)*, Iaşi: Institutul European, 1995, 374 p., ISBN: 973-9148-68-9.

54. DONOS, Al. *Regimul Sovietic şi Biserica Ortodoxă din Basarabia comunizată (1944-1953),* p.337-349, în: Adrian Nicolae Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea şi Cultele, 1945-1989*, Bucureşti: Nemira, 2005, 427 p., ISBN 973-569-747-5.

55. ENACHE, G. *Biserica în Comunism: modele și mărturii*, Galați: Editura Muzeului de Istorie Galați. Cluj-Napoca: Eikon, 2014, 347 p., ISBN 978-606-93763-4-8.

56. ENACHE, G. *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, București: Nemira, 2005, 592 p., ISBN: 973-569-699-1.

57. ENACHE, G., PETCU, A. N. *Patriarhul Justinian și Biserica Ortodoxă Română în anii 1948-1964,* Galați: Partener, 2009, 272 p., ISBN 978-973-88713-9-7.

58. GALACTION, G. *Zile Basarabene*, Ediție de Gheorghe Cunescu, Chișinău: Știința, 1993, 226 p.

59. GEORGESCU, B. *Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă (1945-1964),* București: Eikon, 2018, 285 p., ISBN 978-606-711-302-0.

60. GILLET, O. *Religie și naționalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*, București: Compania, 2001, 300 p., ISBN: 973-8119-18-9.

61. GRIBINCEA, M. *Refugiații basarabeni în România (1940-1941),* în: „Patrimoniu" (Republica Moldova), nr.1, 1993, p.145-152.

62. GRIGORE, G. *Biserică și politică în România: cronica unor relații controversate reflectate în presa religioasă (1936-1949),* Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2020, 450 p., ISBN: 978-606-537-501-7.

63. Guvernământul Basarabiei. *Basarabia desrobită*, Institutul de Arte Grafice „Marvan" SAR, 1942. Disponibil: https://archive.org/details/guvernamantulbasarabieibasarabiadesrobita1942

64. LISNIC, I. *Clerici ortodocşi din Basarabia şi Bucovina de Nord în închisorile comuniste*, Chişinău: Cuvântul ABC, 2018, 330 p., ISBN 978-9975-3216-1-7.

65. LISNIC, I. *Clerici ortodocşi din Basarabia şi Transnistria în închisorile comuniste*, Iaşi: Editura Stef, 2019, 261 p., ISBN 978-606-028-159-7.

66. MIHAIL, P. *Reconstituiri. Jurnal. Corespondență*, ed. îngrijită de Zamfira Mihail și Mihai Papuc, Chișinău: ÎEP Știința, 2018, 412 p., ISBN 978-9975-65-995-4/ 978-9975-85-128-2.

67. Monitorul Oficial, anul CXII, partea I, nr.245, 23 octombrie 1944.

68. Monitorul Oficial, anul CXV/1947, partea I, nr.189, 18 august 1947.

69. Monitorul Oficial, partea I, nr. 278, 30 noiembrie 1944.

70. MOȘIN, O., BORTĂ, M. *Vrednici ostenitori ai Bisericii*. Colecţia "Personalităţi basarabene", Chişinău: FE-P "Tipografia Centrală", 2017, 372 p., ISBN 978-9975-53-827-5.

71. OLARU-CEMÂRTAN, V. *Deportările din Basarabia 1940-1941, 1944-1956*, Chișinău: Pontos, 2013, 540 p., ISBN 978-9975-139-23-6.

72. PĂCURARIU, M. *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993, 152 p., ISBN 973-96208-3-3.

73. PĂCURARIU, M. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. a 3-a, rev., București: Basilica, 2013, 615 p., ISBN 978-606-8495-51-4.

74. PĂIUȘAN, C., CIUCEANU R. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958),* Vol.I, București: Institutul Național pentru studiul totalitarismului, 2001, 366 p., ISBN 973-85454-5-5.

75. Părintele Mina Dobzeu-Duhovnicul Hușilor. Documente (1946-2011), Ed.: PETCU, A. N., **BUȚCU, M.**, LUCHIAN, N. C., Huși: Horeb, 2021, 614 p., ISBN 978-606-94825-3-7.

76. PÂRVU C. *Patriarhul Justinian. Mărturii, fapte și adevăr*, București: Basilica, 2017, 325 p., ISBN 978-606-29-0177-6.

77. PASAT, V. *Biserica Ortodoxă și Puterea Sovietică în RSS Moldovenească (1940-1991)*, Chișinău: Cartier, 2019, 565 p., 978-9975-86-364-3.

78. PETCU, A. N. (coord.) *Partidul, Securitatea și Cultele, 1945-1989,* București: Nemira, 2005, 427 p., ISBN 973-569-747-5.

79. PETCU, A. N. *Dicționarul clericilor și mirenilor ortodocși români mărturisitori în detenția comunistă (1945-1964)*, București: Basilica, 2017, 390 p., ISBN 978-606-29-0195-0.

80. PETCU, A. N. *Ortodoxia Basarabeană în timpul Guvernării Antonesciene (1941-1944)*, în: Studia Universitatis Moldaviae, Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2023, nr. 4 (174), p. 32-44, ISSN 1811-2668 /ISSNe 2345-1009.

81. PETCU, A. N. *Preoții Basarabeni și Bucovineni în atenția Securității*, în: Caietele CNSAS, anul II, nr. 1(3)/2009, București: Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, 2010, p.147-179, ISSN:1844-6590.

82. PLĂMĂDEALĂ, A. *Basarabia*, Sibiu, 2002, 196 p., ISBN 973-98987-5-0.

83. PLĂMĂDEALĂ, A. *Rugul Aprins*, Sibiu: Arhiepiscopia SIBIU, 2002, Digitalizare pdf: Apologeticum, 2006.

84. PLĂMĂDEALĂ, A. *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, 1995, 382 p., ISBN 973-97189-0-6.

85. PLĂMĂDEALĂ, M., ed.: PETCU, A. N. *Refugiul. Deznădejde și Speranță*, Brăila: Editura Istros, 2012, 186 p., ISBN 978-606-654-019-3.

86. PLĂMĂDEALĂ, M., PETCU, A. N. *Mitropolitul Antonie Plămădeală. Detalii biografice, Partea I „Dosarele nu știu tot!", perioada 1948-1956*, Sibiu: Editura Adreiana, 2011, 200 p., ISBN 978-606-8106-34-2.

87. Raza, an XII, nr.613, 3 mai 1942.

88. Raza, an XII, nr.616, 31.05-06.06.1942.

89. Raza, an. XIII, nr.643, 1-9 ianuarie 1943.

90. Raza, an.XII, nr.630, 13-20 septembrie 1942.

91. Raza, an.XIII, nr.645, 17-24 ianuarie 1943.

92. Raza, an.XIII, nr.646, 24-31 ianuarie 1943.

93. Raza, anul XII, nr.628, 23-30 august 1942.

94. Raza, anul XII, nr.632, 27 septembrie-4 octombrie 1942.

95. Raza, anul XII, nr.637, 1-8 noiembrie 1942.

96. SCHMITT, O. J. *Biserica de Stat sau Biserica în Stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române (1918-2023),* București: Humanitas, 2023, 457 p., ISBN 978-973-50-7919-2.

97. SCURTU, I., HLIHOR, C. *Complot împotriva României 1939-1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța în vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial*, Iași: Tipo Moldova, 2010, 225 p., ISBN 9789731682457.

98. SEICHE, F. *Martiri şi mărturisitori români din secolul XX. Închisorile comuniste din România*, ed. a II-a, rev., Făgăraş: Agaton, 2014, 624 p., ISBN: 978-973-1981-19-2.

99. ȘEULEANU Dr., DUMITRIU, C. *Amintirile Mitropolitului Antonie Plămădeală*, București: Editura CUM, 1999, 322 p., ISBN 973-99359-0-7.

100. ȘIȘCANU, I. *Raptul Basarabiei, 1940*. Chișinău, AgoDacia, 1993, 186 p., ISBN 5-86892-118-6.

101. STAN, C. I., GAIȚĂ, Al. *Biserica Ortodoxă Română din Basarabia și Nordul Bucovinei în anii 1940-1941*, în: Destin Românesc, IV (1997), 3 (15), p.99-110.

102. Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, Vol.I-XI, Ed.: CIUCĂ, M. D., TEODORESCU, A., POPOVICI, B. Fl., IGNAT M., București: Arhivele Naționale ale României, 1997-2008.

103. Telegraful Român, Anul 88, 1940-07-14, nr. 29-30, Sibiu.

104. Telegraful Român, Anul 88, 1940-08-25, nr. 35-36, Sibiu.

105. Telegraful Român, Anul 88, 1940-10-13, nr. 42, Sibiu.

106. ȚEPORDEI, V. *Amintiri din Gulag*, București: Casa Editorială pentru tursim și cultură Abeona, 1992, 176 p., ISBN 973-48-0074-4.

107. ȚEPORDEI, V. *Scrieri Alese*, Chișinău: Editura Flux, 2005, 432 p., ISBN 9975-77-061-4.

108. TIHONOV, L. *Politica Statului Sovietic față de cultele din R.S.S.Moldovenească (1944-1965),* Chișinău: Prut Internațional, 2004, 170 p., ISBN 9975-69-691-0.

109. TIHONOV, L. *Religie și Totalitarism în Moldova Sovietică*, Chișinău: Lexon Prim, 2021, 200 p., ISBN 978-9975-909-88-4.

110. TOMESCU, C. N. *Jurnal din viața mea*, ed. îngrijită de Silvia Corlăteanu-Granciuc și George Enache, Chișinău: Cardidact, 2018. 1100 p, ISBN 978-9975-139-83-0.

111. TUDOSĂ C. *Patriarhul Justinian Marina: (1948-1977)*, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2016, 440 p., ISBN: 978-606-537-349-5.

112. VASILE, C. *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, București: Cartea Veche, 2005, 291 p., ISBN 973-669-136-5.

113. ZAMFIR, Z., ROTARU, G. *Patriarhul Justinian Marina: părintele sufletesc al neamului românesc:* culegere de articole, Râmnicu Vâlcea: Bibliostar, 2013, 152 p.

În limba rusă:

114. Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие. 1940-1991: собрание документов в 4 т./Отв. ред., сост. и авт. предисл. ПАСАТ, В., Том 1. 1940-1953, Москва, РОССПЭН, 2009, 823 с., ISBN 978-5-8243-1047-4.

ADNOTARE

Autor: Buțcu Maria.

Tema: Preoți basarabeni în România comunistă.

Domeniul de studiu: specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade).

Cuvinte-cheie: refugiu, preoți, regim, bolșevism, biserică, stat, Basarabia, Ion Antonescu, exod, apostolat social, colaborare, compromis, Justinian Marina, Antonie Plămădeală, Vasile Țepordei, Mina Dobzeu.

Structura tezei: Adnotare în lima română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, 5 capitole, concluzii generale, recomandări, bibliografie: 222 titluri, 9 anexe, 151 pagini de text de bază (până la Bibliografie).

Scopul studiului vizează destinul preoților basarabeni a căror parcurs social și duhovnicesc a fost marcat de cele două exoduri în România, încercările prin care au trecut aceștia pentru a supraviețui politicii antireligioase, fie prin inteligența de a se adapta condițiilor, fie prin a se manifesta subversiv.

Obiectivele tezei: analiza evenimentelor politice care au precedat și succedat cele două refugii (1940 și 1944): cauze și consecințe; anexarea Basarabiei și politica regimului sovietic față de cultele religioase; guvernarea Antonescu și opera de refacere instituțională în teritoriul românesc eliberat; parcursul preoților basarabeni refugiați în România, încadrarea acestora în viața socială și duhovnicească; persecuția religioasă și metodele de reeducare practicate de regimul comunist; „repatrierea" forțată a preoților basarabeni; formele de protest și rezistență a clerului basarabean împotriva regimului pro-sovietic, văzute din perspectiva studiilor de caz propuse analizei.

Noutatea și originalitatea științifică rezultă chiar din titlul demersului științific: *Preoții basarabeni în România comunistă*, ca urmare a raptului sovietic din 28 iunie 1940 și reocupării Basarabiei din 1944. Dramatismul acestor destine decurge din însăși drama României, care este lăsată, după război, pradă Uniunii Sovietice, fiind transformată într-un stat-satelit. Sunt aduse în discuție și puse în circuitul științific un șir de documente de arhivă (laice și bisericești), jurnale și memorii ale supraviețuitorilor, care vin cu o percepție personală asupra evenimentelor istorice trăite, raportate la scară individuală, din perspectiva studiilor de caz prezentate. Este pentru prima dată când se realizează o analiză complexă privind încadrarea preoților basarabeni în societatea românească, contextualizată la raportul Biserică-Stat din perioada comunistă. Un aspect aparte este rezervat relației dintre Securitate și culte, întregului arsenal de metode represive aplicate, care constituie subiecte pe care am încercat să le valorificăm într-o abordare sistemică, fundamentată științific.

Rezultatele obținute. Reconstituirea unui fenomen, cel al refugiului preoților basarabeni, privit din perspectiva celor două istorii: micro și macro; analiza comparativă a politicii antireligioasă din Basarabia în timpul ocupației sovietice (1940-1941,1944) și România comunistă: asemănări și deosebiri. Rezultatele științifice obținute reprezintă un aport considerabil la înțelegerea fenomenului religios în anii comunismului, cu nuanțarea contextelor și a metodelor de represiune și rezistență.

Valoarea teoretică. Prin concentrarea pe aspectele teoretice și analitice, teza de doctor dezvoltă și consolidează o mai bună înțelegere a politicii antireligioase specifică statului comunist, cu implicații adânci la nivelul psiho-social și/sau modul în care persecuțiile religioase și represiunea au afectat psihologia individuală și colectivă.

Valoarea aplicativă. În urma analizei și elucidării diverselor aspecte din ceea ce a însemnat raport Biserică-Stat, a cărui evoluție a fost condiționată de o situație de război, regimuri de ocupație și administrație violentă, refugiu, parcurs uman și profesional al preoților refugiați, considerăm că ne-a reușit să trasăm câteva direcții clare de cercetare a temei, care, la rândul lor, deschid perspectiva unor alte investigații științifice.

Implimentarea rezultatelor științifice. Rezultatele documentărilor efectuate în arhive și biblioteci au fost materializate în publicarea, în calitate de co-editor, a unui volum de 333 de documente inedite: *Părintele Mina Dobzeu-Duhovnicul Hușilor. Documente (1946-2011),* precum și alte publicații științifice în reviste și studii, dar și prezentările sub formă de comunicări la conferințe naționale și internaționale, fapt care demonstrează aplicabilitatea și relevanța lor în mediul comunității academice.

ADNOTATION

Author: Buțcu Maria.

Subject: Bessarabian priests in the Communist Romania.

Research area: specialty 611.02 – History of Romanians (by periods).

Keywords: refuge, priests, political regime, Bolshevism, terror, church, state, Bessarabia, Ion Antonescu, exodus, social apostolate, collaboration, compromise, Justinian Marina, Antonie Plămădeală, Vasile Țepordei, Mina Dobzeu.

Thesis structure: Annotation in Romanian, English and Russian, list of abbreviations, introduction, 5 chapters, general conclusions, recommendations, bibliography: 222 titles, 9 appendices, 151 basic text pages (up to the Bibliography).

The goal of the study concerns the destiny of the Bessarabian priests whose social and spiritual path was affected directly by the two exodus in Romania, the trials they went through to survive the anti-religious policy, either through the intelligence to adapt to the new political environment, or by being subversive.

Objectives of the thesis: analysis of the political events that preceded and succeeded two refugee episodes (1940 and 1944): causes and consequences; the annexation of Bessarabia and the policy of the Soviet regime towards religious cults; Antonescu's governance and the work of institutional restoration in the liberated Romanian territory; the activity of Bessarabian priests refugees in Romania, their inclusion in the social and spiritual life; Religious persecution and re-education methods practiced by the communist regime; Forced „repatriation" of Bessarabian priests; the forms of protest and resistance of the Bessarabian clergy against the pro-Soviet regime, seen from the perspective of the case studies proposed for analysis.

The scientific novelty and originality are emphasized in the title of the research: *Bessarabian priests refugees in Communist Romania*, as a result of the Soviet abduction on the 28th of June, 1940, and the reoccupation of Bessarabia in 1944. The drama of these destinies reflects the drama of Romania, which became after the war, an object of the foreign policy of the Soviet Union, being transformed into a satellite state. Various archival documents, memoirs of survivors are discussed and included in Academia, which comes with a personal perception of the lived historical events, described on an individual level. For the first time, a complex analysis is carried out regarding the inclusion of Bessarabian priests in Romanian society, contextualized to the Church-State relationship from the communist period. A special approach is reserved for the relationship between Intelligence services (Security) and cults, the entire arsenal of applied repressive methods, which constitute subjects of maximum sensitivity, which we tried to capitalize on in a systemic, scientifically based perspective.

Obtained results. The reconstruction of a phenomenon, that of the refuge of the Bessarabian priests, viewed from the personal and general perspective; comparative analysis of the anti-religious policy in Bessarabia during the Soviet occupation (1940-1941,1944) and Communist Romania: similarities and differences. The scientific results represent a considerable contribution to understanding the religious phenomenon during the years of communism, emphasizing contexts and methods of repression and resistance.

Theoretical value. By focusing on theoretical and analytical aspects, the doctoral thesis develops and consolidates a better understanding of the anti-religious policy specific to the communist state, with deep implications at the psycho-social level, which shook the foundations of the world.

Applicative value. Following the analysis and elucidation of the various facets of the Church-State relationship, whose evolution was influenced by a war situation, regimes of occupation and violent administration, refuge, and the personal and professional inclusion of refugee priests, we believe that we have successfully identified distinct research directions for the topic, thereby providing a framework for future scientific investigations.

Implementation of scientific results. The results of documentation carried out in archives and libraries were materialized in the publication, as co-editor, of a volume of 333 original documents: Părintele Mina Dobzeu-Duhovnicul Huşilor. Documents (1946-2011), as well as other scientific publications in magazines and studies, as well as presentations at national and international conferences, demonstrate their applicability and relevance to the academic community.

АННОТАЦИЯ

Автор: Буцку Мария.

Тема: Бессарабские священники в коммунистическую Румынию.

Область исследования: специальность 611.02 – История румын (по периодам).

Ключевые слова: беженство, священники, режим, большевизм, церковь, государство, Бессарабия, Ион Антонеску, исход, апостолат, социальное сотрудничество, компромисс, Юстиниан Марина, Антоний Плэмэдялэ, Василе Цепордей, Мина Добзеу.

Структура диссертации: Аннотация на румынском, английском и русском, языках, список аббревиатур, введение, 5 глав, общие выводы, рекомендации, библиография: 222 наименований, 9 приложений, 151 страниц основного текста (до библиографии).

Цель исследования: изучение судьбы бессарабских священников, чья социальная и духовная жизнь была отмечена двумя исходами в Румынию, а также испытания, через которые они прошли, чтобы выжить в условиях антирелигиозной политики.

Задачи диссертации: Анализ политических событий, предшествовавших и последовавших за двумя волнами беженства (1940 и 1944 годы): причины и последствия; путь бессарабских священников, бежавших в Румынию, их интеграция в социальную и духовную жизнь; Религиозные преследования и методы перевоспитания, применяемые коммунистическим режимом; формы протеста и сопротивления бессарабского духовенства против просоветского режима.

Новизна и научная оригинальность: они вытекают непосредственно из названия научного подхода: *Бессарабские священники, бежавшие в коммунистическую Румынию*, вследствие советского захвата 28 июня 1940 года и повторной оккупации Бессарабии в 1944 году. Обсуждаются и вводятся в научный оборот ряд архивных документов (светских и церковных), дневники и мемуары выживших, которые представляют личное восприятие пережитых исторических событий с индивидуальной точки зрения на примере представленных для анализа случаев. Впервые проводится комплексный анализ интеграции бессарабских священников в румынское общество, контекстуализированный на основе взаимоотношений Церкви и государства в коммунистический период. Особое внимание уделяется взаимоотношениям между Секуритате и религиозными конфессиями, а также всем методам репрессивного арсенала.

Полученные результаты. Воссоздание феномена беженства бессарабских священников с точки зрения двух историй: микро и макроистории; сравнительный анализ антирелигиозной политики в Бессарабии во время советской оккупации (1940-1941, 1944) и коммунистической Румынии. Полученные научные результаты представляют значительный вклад в понимание религиозного феномена в годы коммунизма, с уточнением контекстов и методов репрессий и сопротивления.

Теоретическая ценность. За счет фокусирования на теоретических и аналитических аспектах докторская диссертация развивает и укрепляет лучшее понимание антирелигиозной политики, характерной для коммунистического государства, с глубокими психологическими и социальными последствиями, которые потрясли основы мироустройства.

Практическая ценность. В результате анализа и выяснения различных аспектов отношений Церкви и государства, чья эволюция была обусловлена войной, оккупационными режимами и жесткой администрацией, нам удалось наметить несколько четких направлений исследования темы, которые, открывают перспективы для дальнейших научных исследований.

Внедрение научных результатов. Результаты исследований в архивах и библиотеках были реализованы в публикации в качестве соавтора тома из 333 уникальных документов: «Отец Мина Добзеу–Духовник Хушей. Документы (1946-2011)», а также в других научных публикациях в журналах, анналах и исследованиях, а также в виде докладов на национальных и международных конференциях, что демонстрирует их применимость и значимость в академическом сообществ.

BUȚCU, MARIA

PREOȚI BASARABENI ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ
SPECIALITATEA 611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 16.12.2024
Hârtie ofset 80 gr.
Coli de tipar: 4,37

Formatul hârtiei 60x84 1/8
Tiraj 30 ex.
Comanda nr. 54
